

तिरुमलतिरुपतिदेवस्थानम्

सप्तगिरि:

सचिन्त्रभास्यपत्रिका

सप्टेम्बर २०१६ रु.५/-

भगवतः गुणगानेन

स्वयं तीर्त्वा परान् लारयित्वा

कृतार्थनाम्

आळवाद्सूरिणं विषयिकी

विशेषसज्जिका

तिळमंल

श्रीवेङ्कटेश्वरस्वामिनः नववर्षात्मवृत्त्यवः - २०१६

अक्टूबर् ०२ तः ११ पर्यन्तम्

दिनाङ्कः

०२.१०.२०१६

०३.१०.२०१६

०४.१०.२०१६

०५.१०.२०१६

०६.१०.२०१६

०७.१०.२०१६

०८.१०.२०१६

०९.१०.२०१६

१०.१०.२०१६

११.१०.२०१६

वासरः

भानुवासरः

सोमवासरः

मङ्गलवासरः

बुधवासरः

गुरुवासरः

शुक्रवासरः

शनिवासरः

भानुवासरः

सोमवासरः

मङ्गलवासरः

प्रातरूत्सवः

ध्वजारोहणम्

लघुशेषवाहनम्

सिंहवाहनम्

कल्पवृक्षवाहनम्

आन्दोलिकासेवा

हनुमद्वाहनम्

सूर्यप्रभावाहनम्

रथोत्सवः

चक्रस्नानम्

रात्र्युत्सवः

अङ्कुरार्पणम्

महाशेषवाहनम्

हंसवाहनम्

मौकितकमण्डपम्

सर्वभूपालवाहनम्

गरुडवाहनम्

वसन्तोत्सवः

गजवाहनम्

चन्द्रप्रभावाहनम्

अश्ववाहनम्

ध्वाजावरोहणम्

सङ्कीर्तनम् गणेशाष्टकम्

गणपतिपरिवारं चारुकेयूरहारं गिरिधरवरसारं योगिनीचक्रचारम्।
भवभयपरिहारं दुःखदारिद्रयदूरं गणपतिमभिवन्दे वक्रतुण्डावतारम् ॥१॥

अखिलमलविनाशं पाणिना हस्तपाशं कनकगिरिनिकाशं सूर्यकोटिप्रकाशम्।
भज भवगिरिनाशं मालतीतीरवासं गणपतिमभिवन्दे मानसे राजहंसम् ॥२॥

विविधमणिमयूखैः शोभमानं विदूरैः कनकरचितचित्रं कण्ठदेशे विचित्रम्।
दधति विमलहारं सर्वदा यत्नसारं गणपतिमभिवन्दे वक्रतुण्डावतारम् ॥३॥

दुरितगजममन्दं वारुणीं चैव वेदं विदितमखिलनादं नृत्यमानन्दकन्दम्।
दधति शशिसुवक्त्रं चांकुशं यो विशेषं गणपतिमभिवन्दे सर्वदानन्दकन्दम् ॥४॥

त्रिनयनयुतभाले मुकुटमणि सुडाले मौकिकानां च जालो।
धवलकुसुममाले यस्य शीर्षाः सताले गणपतिमभिवन्दे सर्वदा चक्रपाणिम् ॥५॥

वपुषि महति रूपं पीठमादौ सुदीपं तदुपरि रसकोणं यस्य चोर्ध्वं त्रिकोणम्।
गजमितदलपद्मं संस्थितं चारुछङ्गं गणपतिमभिवन्दे कल्पवृक्षस्य वृन्दे ॥६॥

वरदविशदशस्तं दक्षिणं यस्य हस्तं सदयमभयदं तं चिन्तये चित्तसंस्थम्।
शबलकुटिलशुण्डं चैकतुण्डं द्वितुण्डं गणपतिमभिवन्दे सर्वदा वक्रतुण्डम् ॥७॥

कल्पद्रुमाधःस्थितकामधेनुं चिन्तामणिं दक्षिणपाणिशुण्डम्।
बिभ्राणमत्यद्भुतचित्ररूपं यः पूजयेत्स्य समस्तसिद्धिः॥

व्यासाष्टकमिदं पुण्यं गणेशस्तवनं नृणाम्।
पठतां दुःखनाशाय दिव्यं सश्रियमश्नुते ॥८॥

॥इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखण्डे व्यासविरचितं
गणेशाष्टकं सम्पूर्णम्॥

महाती

ज्ञानगाङ्गा

मोक्षोपायेषु भक्तिः परमोपायत्वेन सर्वैरङ्गीकृता। ‘सा परमप्रेमरूपा’ इति भक्तिसूत्रे भक्तेः लक्षणं प्रतिपादितम्। भागवताः सर्वत्र परमात्मानं पश्यन्तः परमानन्दस्थितौ भवन्ति। लोकदृष्ट्या तेषां व्यवहारः विलक्षणः स्यात् किन्तु परमात्मनिष्ठाः ते परमपुरुषे लग्नमनस्काः भूत्वा व्यवहरन्ति। लोकप्रीणनार्थं न प्रवर्तन्ते। ‘यानि सिद्धानां लक्षणानि तानि साधकानां साधनानि’ इत्युक्तरीत्या परमभक्ताः साधकेभ्यः प्रमाणाः। परमभागवताः स्वपादस्पर्शेन इदं भूमण्डलं पवित्रीकुर्वन्ति। श्रीवैष्णवसंप्रदाये द्वादश आळ्वार् महाशयाः श्रीवैष्णवसम्प्रदायस्य परमाधारभूताः परमादरणीयाश्च। एते च -

भूतं सरश्च महादाह्य भट्टनाथ। श्रीभक्तिसारकुलशेखरयोगिवाहान्।

भक्ताङ्गुरेणुपरकालयतीन्द्रमिश्रान् श्रीमत्पराङ्गुशमुनिं प्रणतोऽस्मि नित्यम्॥

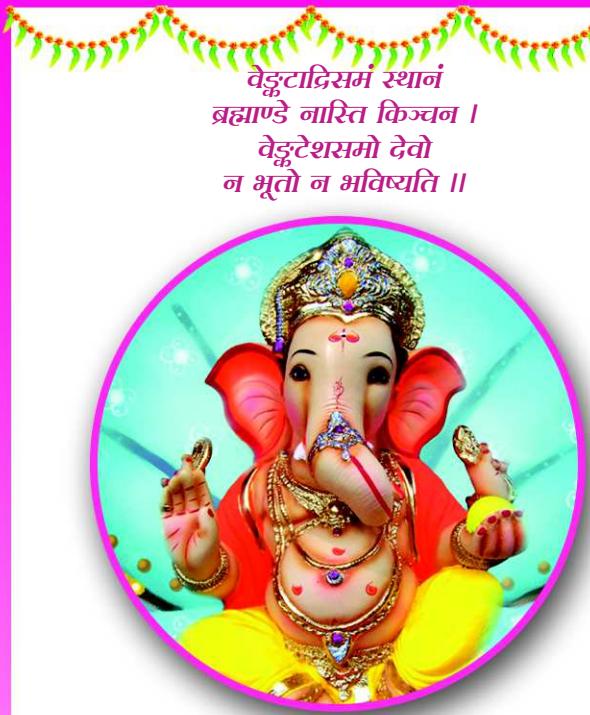
इत्यस्मिन् श्लोके ते द्वादश स्मृताः नमिताश्च।

एते महात्मानः द्रविडदेशस्य विविधस्थानेषु विविधकालेषु अवतीर्य अर्चास्वरूपेण विराजमानं भगवन्तं वीक्ष्य स्तोत्रमकुर्वन्। भक्तेः विविधावस्थाषु स्थिताः एते तदशायाम् आशु स्तोत्राणि अवोचन्। तेषां स्तोत्राणि दिव्यानि भक्तिरसपूर्णानि। तैः अभिस्तुतक्षेत्राणि श्रीवैष्णवसंप्रदाये अष्टोत्तरशतदिव्यदेशाः इति परिगण्यन्ते। षडुत्तरैकशतदिव्यदेशानां दर्शनं सामान्या अपि चर्मचक्षुभ्यां कर्तुर्महन्ति।

द्वादशाळ्वार् महाशयैः उक्तानि पद्यानि आहत्य चतुर्स्सहस्राणि। एतानि द्रविडभाषायां नालायिरदिव्यप्रबन्धनाम्ना परिकीर्तितानि। श्रीवैष्णवसिद्धान्तस्य प्रधानप्रमेयाः सुस्पष्टमत्र निरुपिताः। अतः विशिष्टाद्वैतसिद्धान्तं प्रवर्धकाः भगवद्रामानुजाः दिव्यप्रबन्धानां परमप्रामाण्यमङ्गीकृतवन्तः। श्रीमद्रामानुजाचार्याः दिव्यप्रबन्धानां सङ्कुलने प्रचारे च विशेष-श्रद्धां प्रादर्शयन्। तेषां गुरुणां यामुनाचार्याणां प्रेरणया अस्मिन् कार्ये प्रवृत्ताः अभवन्। देवालयेषु प्रबन्धपारायणव्यवस्थाम् अकल्पयन्। प्रबन्धपरिक्षणदृष्ट्या आलयेषु अध्ययनोत्सवाः चत्वारिंशदिनानि प्रवर्तन्ते। धनुर्मासे तिरुप्पावै पारायणप्रवचनादिकं निर्वर्तयन्ति। श्रीवैष्णवदेवालयेषु भगवतः कल्याणोत्सवेषु गोदादेव्याः वारणमायिरं पद्यानि पठन्ति। ब्रह्मोत्सवादिषु वाहनसेवासन्दर्भे प्रबन्धपारायणसंप्रदायः प्रवर्तते। न केवलं देवालयेषु अपि तु श्रीवैष्णवसाम्रदायायिकानां गृहेषु विविधसन्दर्भेषु दिव्यप्रबन्धपारायणपरम्परा वर्तते। यथासम्प्रदायां दिव्यप्रबन्धपाठशालासु अध्यापनं प्रचलति। भक्तिसाहित्ये दिव्यप्रबन्धं विशिष्टस्थानं भजते इत्यत्र न कापि शङ्का। दिव्यप्रबन्धत्वेन पूजितस्य नालायिरदिव्यप्रबन्धसाहित्यस्य परिचयार्थम् अस्यां सञ्चिकायां कश्चन प्रयासः कृतः। प्रबन्धप्रियः श्रीनिवासः अस्मत्सेवाम् अवधारयतु नाम। आळ्वार् दिव्यसूरीणां मार्गदर्शनम् अस्मासु भक्तिं विनयश्च पूरयतु। कुलशेखराणां वचनमत्र स्मरामः। यथा -

मज्जन्मनः फलमिदं मधुकैटभारेः मत्प्रार्थनीयमदनुग्रह एष एव।

त्वदभृत्यभृत्यपरिचारकभृत्यभृत्यभृत्यस्य भृत्य इति मां स्मर लोकनाथ॥

वेङ्गुटादिसम स्थानं
ब्रह्माण्डे नारित किञ्चन ।
वेङ्गुटेशसमो देवो
न भूतो न अविष्यति ॥

तिरुमल-तिरुपतिदेवस्थानस्य सचिवग्रामासपत्रिका

सम्पुटि: - ०३

संश्लिका - ०६

सप्टेम्बर - २०१६

श्रीदुर्मुखनामसंवत्सरस्य श्रावण- अमावास्यातः

आद्रपद-अमावास्या पर्यन्तम्

शालिवाहनशक्तः १०३८

गौरवसम्पादकः:

डा.डि.साम्बशिवराव्, ऐ.ए.एस्
कार्यनिर्वहणाधिकारी, ति.ति.देवस्थानानि.

पर्यवेक्षकः - श्री एन्. मुक्तेश्वरराव्,
विश्रान्त ऐ.ए.एस्
परियोजनानां विशेषाधिकारी
ति.ति.देवस्थानानि.

प्रकाशकः, कार्यकारी प्रधानसम्पादकः, सम्पादकः
डा॥के.राधारमणः

मुद्रापिका - एम्.गौतमी एम्.बि.ए.,
उपकार्यनिर्वहणाधिकारिणी, ति.ति.दे.
प्रबन्धनाधिकारिणी,
प्रकाशनमुद्रणविभागः, ति.ति.दे.
मुद्रणालयः, तिरुपति।

टङ्कणम् - प्रधानसम्पादकस्य कार्यालयः,
ति.ति.देवस्थानम्, तिरुपति.

वर्णचित्रविन्यासकः - पि.शिवप्रसादः

सूचना

मुद्रितलेखानां विचाराः लेखकानामेव ।
एतद्विषये अस्माकं दायित्वं नास्ति।
— प्रधानसंपादकः

१. विष्ववंशसंभूताः आळ्वार्दिव्यसूरयः ०६

२. द्रविडप्रबन्धान्तरङ्गः ०७

- डा.एन्.रङ्गाचार्यः

३. वेदस्य द्रविडप्रबन्धानाश्च साम्यविचारः १५

- मोलुगु वेङ्गुटाचार्युलु

४. भक्तिपूर्णाः आळ्वार्दिव्यसूरयः १६

५. पादमण्डपः २२

- डा.पि.वि.रङ्गनायकुलु

मुख्चित्रम् - भगवत्पादसेवकाः आळ्वार्दसूरयः

अन्तिमरक्षापुटः - श्रीवराहमूर्तिः, हळेबीडु

सङ्केतः

प्रधानसम्पादकः,
सप्तगिरि, ति.ति.देवस्थानम्,
तिरुपति - ५१७ ५०७.

दूरभाषा - ०८७७ - २२६४५४३, २२६४३४९

एका पत्रिका : रु.५/-

वार्षिकग्राहकत्वम् रु.६०/-

विष्वर्णसम्भूताः आल्लवार्यदिव्यसूरयः

कलौ खलु भविष्यन्ति नारायणपरायणः
क्वचित् क्वचिन् महाराज द्रविडेषु च भूरिशः॥
तास्मर्पणी नदी यत्र कृतमाला पयस्तिनी।
कावेरी च महापुण्या प्रतीची च महानदी॥

(भागवतम् - ११/५)

श्रीमद्भागवते आळ्वार महाशयानाम् आगमनसूचना पूर्वोक्तदिशा दत्ता। एते पोयै हैं आळ्वार, पूदत्ताळ्वार, पेयाळ्वार, तिरुमलिशै आळ्वार, तोण्डरडिप्पोडि आळ्वार, कुलशेखराळ्वार, तिरुप्पाणाळ्वार, तिरुमङ्गै आळ्वार, पेरियाळ्वार, नम्माळ्वार, आण्डाळ, मधुरकवि आळ्वार इति द्वादश परिगण्यन्ते।

स्वानुभव एव आळ्वार महाशयानाम् उक्तिषु प्रकाशते। भगवतः दिव्यानुभव एव वागूपेण प्रवृत्तः। तेषां वचस्सु वेदाङ्गरहस्यानि, तत्त्वज्ञानं, ब्रह्मानुभवप्रकाराः, भगवत्प्रेमादि विचाराः अप्रयासेन प्रकाशिताः। एतेषां दिव्यसूक्तयः भक्तिभावाविष्टानां मनांसि आनन्दयन्ति। भक्तिवाङ्ग्ये आळ्वार दिव्यप्रबन्धः मूर्धन्यस्थानमलङ्कृते इत्यत्र नास्ति संशीतिः। द्रविडभाषानिबद्धानाम् एतेषां विषयपरिचयः दिङ्गात्रमत्र क्रियते।

नालायिरदिव्यप्रबन्धप्रचारः - नष्टप्रायस्य द्रविडप्रबन्धस्य सम्पादनं, संरक्षणं, प्रचारश्च नाथमुनयः अकुर्वन्। नाथमुनयः कदाचित् कुम्भकोणं गतवन्तः आसन्। तदा “आरावमुदे” इति प्रारम्भिकवचनयुक्तानां नम्माळ्वार महाशयानाम् दशपाशुराणां गानं भगवतः पुरतः अकुर्वन्। तदा अयं भागः नम्माळ्वार महाशयानाम् प्रबन्धभागः इत्येव ज्ञातवन्तः। ततः कुरुहूरूगत्वा मधुरकविशिष्याणां पराङ्मुखदासानां सकाशात् मधुरकवीनां ‘कण्ठिनुन् शिरुत्ताम्बु’ इति गुरुस्तोत्रम् अवाजुवन्। नाथमुनयः नम्माळ्वार विग्रहस्य पुरतः द्वादशसहस्रावरं गुरुस्तोत्रं पठित्वा प्रार्थनामकुर्वन्। तदा प्रत्यक्षाः नम्माळ्वार महाशयाः स्वरचितान् चत्वारः प्रबन्धान् सार्थम् उपादिशन्। नाथमुनयः लुप्तप्रायान् प्रबन्धभागान् विविधोपायैः सम्पाद्य संरक्षितवन्तः। एतान् चतुर्धाविभागमप्यकुर्वन्। सज्जीतबद्धं कृत्वा “इशैपा” इति गातुं योग्यव्यस्थाम् अकल्पयन्।

***

१. तिरुवन्दादित्रयम् - पोयै हैं आळ्वार, पूदत्ताळ्वार, पेयाळ्वार इति त्रयः मुदलाळ्वार इति प्रथमत्रयाः। पोयै हैं आळ्वार महाशयाः “मुदल् तिरुवन्दादिं” पूदत्ताळ्वार महाभागः ‘इरण्डां तिरुवन्दादिं’ पेयाळ्वारवर्याः ‘मून्नां तिरुवन्दादिम्’ अगायन्। प्रायः एतेषु एकैकस्मिन् शतं पद्यानि विद्यन्ते। एतेषु अन्ताद्यप्राप्तानुसरणं दृश्यते।

एते त्रयः अपि स्वप्रबन्धेषु वेदप्रतिपाद्य भगवत्तत्त्वस्तुपि निरुपणम् अकुर्वन्। भगवत्प्राप्तिरेव जीवानां लक्ष्यमिति, तत्राप्तिः भक्त्या एव इति स्पष्टमवोचन्।

ना वायिलुण्डे नमो नारणावेन्नु
ओवादुरैकुम् उरै उण्डे मूवाद
माक्कतिक्कण् शेल्लुं वहै उण्डे, एन् ओरुवर्
तीक्कतिक्कण् शेल्लुं तिरम्

(मु.ति.१५)

मुखे जिह्वा अस्ति चेदपि, निरन्तरम् उच्चारयितुं ‘नमो नारायणाय’ इति मन्त्रः अस्तिचेदपि, प्रायं प्राप्तुम् अपुनावृत्तिलक्षणाः अर्चिरादिमार्गाः सन्ति चेदपि तत्साधनोपायः सिद्धश्चेदपि जनाः निरयमार्गं गच्छन्तीत्येव आश्र्वयस्य विषयः।

२. नामुहन् तिरुवन्दादि - तिरुमलिशै आळ्वार महाशयाः नामुहन् तिरुवन्दादि, तिरुच्चन्दविरुत्तम् इति प्रबन्धद्वयम् अनुगृहीतवन्तः।

नामुहन् तिरुवन्दादिप्रबन्धे ९६ पद्यानि वर्तन्ते। अस्मिन् प्रबन्धे श्रियःपतिः श्रीमन्नारायण एव परतत्त्वमिति दृढं प्रत्यपादयन्। परमात्मनः श्रीदेव्याश्च नित्यसम्बन्धविचारः अत्र वर्तते।

३. तिरुच्चन्दविरुत्तम् - तिरुमलिशै आळ्वार महाभागः गीते द्वितीयेऽस्मिन् प्रबन्धे १२० पद्यानि वर्तन्ते।

अवन् पेर ओदुवदे नाविनाल् ओतु (इ.तिरुवन्दादि ३८)

परतत्त्वस्वरूपं, तत्राप्युपायस्वरूपश्च प्रबन्धे निरूप्य
पदार्थसंख्यां निरूपितवन्तः। अत्र उपयुक्तस्य छन्दसः
कारणात् एतेन नामा प्रसिद्धमभवत्।

उपनिषत्सु यथा एकमेवाद्वितीयात् ब्रह्मणः
सर्वपदार्थसृष्टिरभवत् इति प्रतिपादितं तथैव सर्वपदार्थसृष्टिः
परमात्मनः एव अभवदिति वर्णितम्। उदात्तगम्भीरशैल्या
सह अनुपमभगवत्येम अपि अत्र प्रबन्धे स्फुटं दृश्यते।

४. तिरुमालै - तोण्डरडिप्पोडि आळ्वार् महाशयैः
“तिरुमालै” तिरुप्पलिल एलुच्चि इति प्रबन्धद्वयम्
अनुगृहीतम्। तिरुमालै प्रबन्धे ४५ पद्यानि वर्तन्ते।
श्रीरङ्गक्षेत्रस्थस्य श्रीरङ्गनाथस्य वैभवमत्र वर्णितम्।
तोण्डरडिप्पोडि आळ्वार् महाशयाः श्रीरङ्गनाथस्योपरि
विद्यमानपरमभक्त्या अन्यक्षेत्रेषु विद्यमानस्य कस्यापि देवस्य
नामग्रहणमपि नाकुर्वन् तिरुमालै प्रबन्धः सरलः मधुरश्च
वर्तते। चेतनस्य भगवति आत्मनिवेदनम् अस्मिन् स्पष्टं
भवति।

५. तिरुप्पङ्क्कि एलुच्चि - तोण्डरडिप्पोडि आळ्वार्
महाशयैः रचितः द्वितीयप्रबन्धोऽयम्। अत्र दश पद्यानि
वर्तन्ते। योगनिद्रामाश्रितस्य, विश्वरक्षणार्थं जागरूकस्य
परमात्मनः सुप्रभातस्तोत्रमिदं संसारदुःखे निमग्नैः प्रार्थ्यमाना

प्रार्थनेति वक्तुं शक्नुमः। अस्मिन्

स्तोत्रे

प्रातःकालस्य

सौन्दर्यवर्णनेन सह परमात्मनः अनुग्रहार्थं प्रार्थनापि विद्यते।
इदं सुप्रभातस्तोत्रं श्रीरङ्गादिषु दिव्यवैष्णवक्षेत्रेषु प्रातःकाले
सुप्रभातस्तोत्रत्वेन गायन्ति।

६. पेयमाळ् तिरुमोळि - कुलशेखराळ्वार् महाशयैः
पेरुमाळ् तिरुमोळि इति प्रबन्धः रचितः। अत्र
पश्चोत्तरशतपद्यानि वर्तन्ते। एतत् दशतिरुमोळीनां सङ्घ्रहः।
प्रत्येकस्मिन्नपि तिरुमोळिभागे दश अथवा उपदशपद्यानि
वर्तन्ते।

दशस्वपि तिरुमोळिषु एकैकविधः अनुभवः
प्रकाशितः। प्रथमतिरुमोळिमध्ये “श्रीरङ्गक्षेत्रं कदा प्राप्नुयाम्”
इति तीव्रेच्छा दृश्यते। द्वितीये श्रीरङ्गक्षेत्रे विद्यमानानां
परमभागवतानां महिमातिशयप्रशस्तिः, तृतीये भावनातिशयेन
तेषु भागवतेषु आत्मनः अपि योजनं दृश्यते। चतुर्थे श्रीवेङ्गटाद्रौ
कथञ्चिदपि निवासः करणीयः इति आशा व्यक्तीकृता। पञ्चमे
तिरुविनुवक्कोट्टेष्वेरुमान् सन्निधौ शरणागतिं दर्शितवन्तः।
षष्ठे गोपिकाभावं प्राप्य श्रीकृष्णे गोपिकानां
विप्रलभ्यशृङ्गादिभावानुभवः वर्तते। सप्तमे देवकीभावं प्राप्य
श्रीकृष्णां कौसल्या भावं प्राप्य श्रीरामचन्द्रं डोलायां शाययित्वा
गानम् कृतवन्तः। नवमे दशरथभावं प्राप्य श्रीरामस्य
वनवासगमनावसरे अनुभूतं विरहं प्रकाशितवन्तः। दशमे
श्रीमद्रामायणकथासङ्घ्रहः विद्यते।

७. अमलनादिपिरान् - तिरुप्पाणाळ्वार् महाशयैः
अमलनादिपिरान् नामकः कथनं प्रबन्धः अनुगृहीतः। अस्मिन्
दश पद्यानि वर्तन्ते। अर्चावतारसौन्दर्यवर्णने अयं प्रबन्धः
अद्वितीयः प्रतिभाति। दशपद्यान्यपि श्रीरङ्गनाथस्य
भुवनमोहकसौन्दर्यवर्णनेन पूर्णानि। दशपाशुरेषु श्रीराम-
श्रीकृष्ण-वामनावताराणां तथा तिरुवेङ्गड-तिरुवरङ्ग- स्थितानां

देवतास्वरूपाणां स्तुतिः

विद्यते। सकलवेद-सारः
अत्र सङ्गृहीते ति
वेदान्तदेशिकाः एतान्
पाशुरान् अभ्यनन्दन्।

८. पेरियतिरुमोळि -
तिरुमङ्गैयाळ्वार्
महाशयैः रमणीयः
दीर्घश्च प्रबन्धः

पेरियतिरुमोळि। अस्मिन् १०८४ प्रबन्धाः वर्तन्ते। एकादशशतके पु विभक्तेस्मिन् प्रबन्धे उत्तरस्य बदरीनाथक्षेत्रादारभ्य दक्षिणस्य तिरुक्कुरुद्विपर्यन्तानि दिव्यक्षेत्राणि वीक्ष्य तत्रस्थभगवद्विभूतिं स्तुतवन्तः। ८४ दिव्यदेशानां मङ्गलाशासनानि अत्र विद्यन्ते।

९. तिरुक्कुरुन्दाण्डकं, तिरुनेहुन्दाण्डकम्

तिरुमङ्गेयाळ्वार् महाशयानां तिरुक्कुरुन्दाण्डके २० पद्यानि, तिरुनेहुन्दाण्डके ३० पद्यानि च विद्यन्ते। तथा पर्वतारोहणादिसन्दर्भे आधारार्थं यथा दण्डं गृहीमः तथा भगवानेव अस्माकम् आधारः इति कथनत् दण्डकम् इति नाम सार्थक्यं विद्यते।

१०. तिरुवेलुक्कुट्टिरुक्कै

४७ पक्षितभिः रथबन्धाकृतौ विद्यमानमिदं चित्रकाव्यं कुम्भकोणे विद्यमानस्य भगवतः पादयोः शरणागतिं प्रतिपादति।

११. शिरियतिरुमडल् पेरियतिरुमडल् च

तिरुमङ्गेयाळ्वारमहाशयस्य एतत् प्रबन्धद्वयमपि नायूच्चियार् कोयिल् क्षेत्रस्थ भगवति शरणागतिं प्रतिपादयति।

१२. तिरुप्पावै - तिरुप्पावै आण्डाळ् देव्या अनुगृहीतः प्रबन्धः। अत्र त्रिंशत् पद्यानि वर्तन्ते। श्रीकृष्णे विद्यमाना निरतिशयप्रीतिरेव अस्य प्रबन्धस्य पठने हेतुः। आण्डाळ् स्वयं गोपिकाभावं प्राप्य कृष्णप्राप्त्युपायभूतस्य श्रेष्ठतमाव्रतस्य आचरणार्थं सखीनां प्रेरणप्रसङ्गः अत्र वर्तते। धनुर्मासस्य प्रातः उत्थाय सखीनां गृहाणि गत्वा तान् जागरयति।

प्रातःकाले उत्थाय भवतः सेवां विधाय भवत्यादारविन्दस्तवनमेव अस्माकं पुरुषार्थः। दयया अनुगृह्णातु। पशुपालकानां कुले सज्जातः भवान् अस्मान् तत्केङ्कर्यवज्जितान् मा कुरु। वयं परे इति वाद्यं क्रेतुं नागातः। वयं सप्तसप्तस्वपि जन्मसु भवद्वासा

भूत्वा सेवां निर्वर्तयामः वयं निर्वर्तयामः। तदतिरिक्तम् अस्माकं सर्वान् कामान् अस्मत्तः परिहर” इति अन्तिमपद्ये प्रार्थयति।

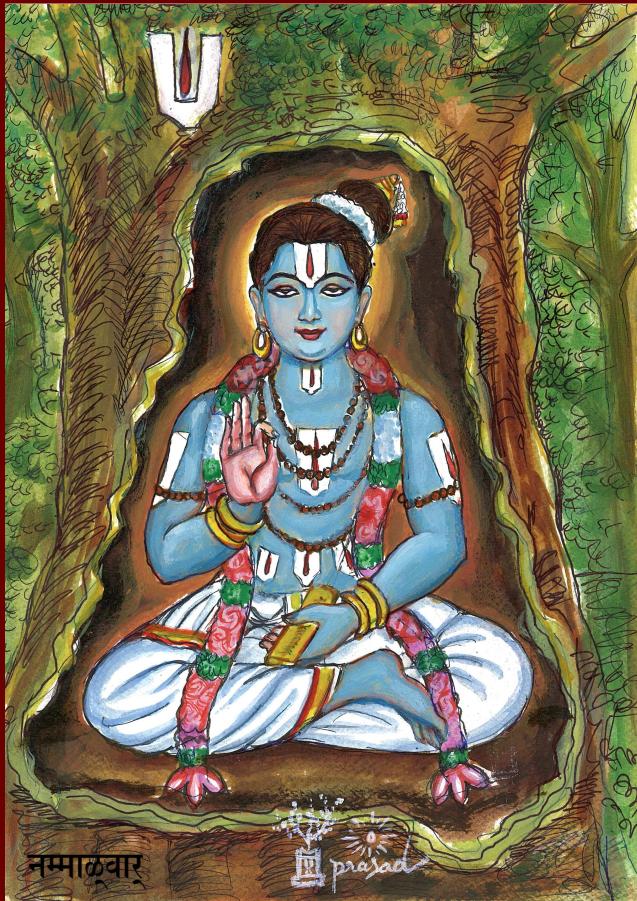
१३. नाय्चियार् तिरुमोळि - आण्डाळ् देव्या अनुगृहीतेऽस्मिन् प्रबन्धे १४३ पाशुराः विद्यन्ते। अत्र चतुर्दश तिरुमोळयः वर्तन्ते। भगवति स्वस्य प्रेमातिशयप्रकटनम् अत्र विद्यते। भगवते प्रेषितस्य प्रेमसन्देशस्य प्रतिस्पन्दः नागतः इति प्रेमविह्वला भूत्वा कामदेवं स्तौति।

नायूच्चियार् तिरुमोळि अत्युत्तमकाव्यम्। नायकविषयिकी नायिकायाः संवेदना उच्चलतया प्रदर्शिता। पाठकानां मनस्सु गाढं प्रभावं जनयति। आण्डाळ् सहजतया नायिकाभावं प्राप्य स्वभावं प्रकाशितवती। तथैव सिद्धिमपि अवाप्नोत्। पेरियाळ्वार् तथा आण्डाळ् देवी च कृष्णावतारानुसन्धानमकरोत्। आळ्वार् महाशयाः आत्मानं नायक्याः स्थाने संस्थाप्य नायके भगवति स्वप्रेमनिवेदने आण्डाळ् देवीम् अनुसृतवन्तः इति वेदान्तदेशिकाः गोदास्तुतौ अवोचन्।

भोकुं तव प्रियतमं भवतीव गोदे
भक्तिं निजां प्रणयभावनया गृणन्तः।
उच्चावचैः विरहसङ्गमजैरुदन्तैः
शूङ्गारयन्ति हृदयं गुरवस्त्वदीयाः॥। इति।

१४. पेरियाळ्वार् तिरुमोळि - पेरियाळ्वार् महाशयैः रचितः प्रबन्धः ‘पेरियाळ्वार् तिरुमोळि’ ‘इत्येव प्रसिद्धः। अस्मिन् प्रबन्धे ४७३ पद्यानि (पाशुराः) विद्यन्ते। एतान् पञ्चपत्तुरूपेण विभक्तवन्तः। प्रथमचतुर्षु पत्तुमध्ये ११७ पाशुराः विद्यन्ते। द्वितीये चतुर्थे च पत्तुमध्ये १०५ पाशुराः, पञ्चमपत्तुमध्ये ४९ पाशुराः विद्यन्ते। कृष्णलीलावर्णनम् अस्य प्रबन्धस्य प्रधानांशः।

१५. तिरुप्पल्लाण्डु - पेरियाळ्वार् तिरुमोळिमध्ये ‘तिरुप्पल्लाण्डु’ योजनं क्रचित् क्रियते। तं भागं स्वतत्रप्रबन्धत्वेनापि परिगणयन्ति। अस्मिन् भागे द्वदशपाशुराः वर्तन्ते। अस्य प्रबन्धस्य अवतरणसन्दर्भः नितरां विशिष्टः। पेरियाळ्वार् महाशयाः मधुरैराज्याधिपस्य वल्लभदेवस्य आस्थाने परतत्त्वनिर्णयमकुर्वन्। तदा तेषु परमादरणेन गजारोहणं कारयित्वा

उत्सवमकुर्वन्। तदा स्वभक्तस्य समृद्धिं वीक्ष्य सन्तुष्टः
श्रीमन्नारायणः गरुडमधिरुद्ध्य आकाशे आविरभूत्। ब्रह्मादि
देवा अपि आकाशे आवृत्य स्थितवन्तः। तदा आङ्कवार्
महाशयः कालातीतः भगवान् कालाधीने देशे प्रत्यक्षः
अभवत्। एतेन तस्य सौकुमार्यादियः गुणाः कुणिठताः मा
भवन्तु। तस्य सौन्दर्यं शाश्वतं भवतु इति भगवते एव
मङ्गलाशासनमकरोत्।

अवाप्तसर्वकामस्यापि भगवतः मङ्गलं भवतु इति
शंसने विष्णुचित्तानां वात्सल्यमेव कारणम्। भगवतः सौन्दर्यम्
अनेकब्रह्मकल्पर्पर्यन्तं शाश्वतं तिष्ठतु इति अवोचत्।

“पल्लाण्डु पल्लाण्डु पल्लायिरत्ताण्डु
पलकोडि नूरायिरम्।
मल्लाण्ड तिण्दोळ् मणिवण्णा उन्
शेवडि शेवि तिरुक्काण्पु॥

द्वादशपद्येषु भगवतः मङ्गलाशासनं दृश्यते। प्रबन्धस्य
अन्तिमपदे अस्य प्रबन्धस्य अनुसन्धानस्य प्रयोजनमपि
व्यवृण्वन्।

पेरियाङ्कवार् तिरुमोळिग्रन्थे श्रीकृष्णलीलाः प्रधानतया
वर्णिताः। श्रीकृष्णप्रियाः तत्रापि पेरियाङ्कवार् महाशयाः
श्रीकृष्णावतारानुसन्धाने नितरं विशिष्टाः।

१६. तिरुविरुत्तम् - नम्माङ्कवार् महाशयैः गीतः प्रथमप्रबन्धः
तिरुविरुत्तम्। अयं प्रबन्धः ऋवेदस्य सारभूत इति
सांप्रदायिकविश्वासः। अयं प्रबन्धः ऋवेदस्य सारभूत इति
सांप्रदायिकविश्वासः। अत्र शतपद्यानि वर्तन्ते। विरुत्तम् इति
कस्यचन वृत्तस्य नाम। अस्मिन् आत्मानं नायकीति, भगवन्तं
नायक इति भावयित्वा गानमकुर्वन्। ‘स्त्रीप्रायमितरत् सर्वम्’
इति कथनस्य अनुभूतिः अत्र विद्यते। परमात्मा पुरुषः,
जीवास्सर्वेऽपि स्त्रियः।

१७. तिरुवाशिरियम् - नम्माङ्कवार् महाशयस्य द्वितीयोऽयं
प्रबन्धः यजुर्वेदसारः। अत्र सप्तैव पद्यानि वर्तन्ते। भगवतः
दिव्यमङ्गलविग्रहसौन्दर्यानुभवः अत्र विद्यते।

१८. पेरियतिरुवन्दादि - अस्मिन् प्रबन्धे ८७ पद्यानि वर्तन्ते।
अथर्ववेदसारत्वेन परिगणितः। गाम्भीर्येण, स्वापदेशार्थमहल्वात्
ज्येष्ठप्रबन्धत्वेन परिगणितः। गाम्भीर्येण, स्वापदेशार्थमहल्वात्
ज्येष्ठप्रबन्धत्वेन परिगणितः।

१९. तिरुवायूमोळि - अस्मिन् नम्माङ्कवार् प्रबन्धे ११०२
पद्यानि वर्तन्ते। दश शकेषु अस्य विभागः कृतः। सर्ववेदान्तसारः
अस्य प्रबन्धस्य प्रधानांशः।

२०. कण्णिनुण् शिरुसत्ताम्बु - मधुरकविमहाभागाः
कण्णिनुण् शिरुत्ताम्बु इति प्रबन्धमनुगृहीतवन्तः। अत्र स्वगुरोः
नम्माङ्कवार् महाशयस्य स्तोत्रमेव प्रधानम्।
श्रीकृष्णनामसङ्कीर्तनादपि मद्गुरोः नम्माङ्कवार् महाशयस्य
स्तोत्रमेव प्रधानम्। श्रीकृष्णनामसङ्कीर्तनादपि मद्गुरोः ‘तेन्
कुरुहूर नम्बि’ इति नामोच्चारणादेव मम जिह्वायाम् अमृतं
स्फुरति” इति अवोचत्। तिरुवायूमोळिप्रबन्धस्य पठनात् पूर्वं
परं च दशश्लोकात्मकप्रबन्धस्य पठनसम्रादायः विद्यते।
संस्कृतवेदेभ्यः यथा प्रणवः तथा द्रविडवेदेभ्यः अयं
कण्णिनुण् शिरुत्ताम्बु प्रबन्धः।

कृष्णापुष्करावसरे
तिरुमलतिरुपतिदेवस्थानेन
विजयवाटिकायां तात्कालिकः
श्रीवेङ्कटेश्वरालयः निर्मितः।
विविधस्थानेषु आध्यात्मिक-
सांस्कृतिक-सेवाकार्यक्रमाश्च
निर्विर्तिताः। तेषां दृश्यमालिका

श्रीवेङ्कटेश्वरस्थानिनः आदर्शालयः

आलये आन्ध्रप्रदेशराज्यपालः
श्री इ.एस.एल.नरसिंहन्

विजयवाटिकायां
विराजितः श्रीनिवासः

कृष्णवेष्यै वायनं समर्प्य भगवद्वर्णमवान्जुवन्
आन्ध्रप्रदेशमुख्यमन्त्री श्री नारा चन्द्रबाबुनायुडुवर्यः

मुख्यमन्त्रिणे भगवत्प्रसादं वितरन्
ति.ति.दे. अध्यक्षः

नद्यै मङ्गलनीराजनम्

ति.ति.दे.पुस्तकविष्करणे
आन्ध्रप्रदेशदेवालयशाखामात्यः श्री पि.माणिक्यालराव्

श्रीकृष्णालङ्कारे श्रीनिवासः

पवित्रजलैः आलयसंप्रोक्षणम्

आलये होमनिर्वहणम्

देवालये श्रीश्रीश्री जयेन्द्रसरवतीरचामिनः

भगवतः उत्सवः

जगदन्तरात्मा श्रीहरिः

बालेभ्यः प्रसादप्राशनम्

अन्नप्रसादवितरणम्

सांस्कृतिककार्यक्रमः

डोलोत्सवे समुपस्थिताः भक्ताः

भगवान् श्रीवेङ्कटेश्वरः

भक्तैः नृत्यसेवा

परमपावनं कृष्णापुष्करं - पुष्कररनानमाचरन्तः भक्ताः

वेदस्य

द्रविडप्रबन्धानाऽच्च

साम्यविचारः

- मोलुगु वेङ्गटाचार्युलु

द्रविडदेशत्वेन व्यवहियमाणे इदानीन्तने तमिलनाडुप्रान्ते
आळवार् नामकाः द्वादशसङ्ख्याकाः भक्तश्रेष्ठाः अभूवन्।
ते विविधसन्दर्भेषु अवतीर्य भक्तेः स्वानुभवं शब्दरूपेषु
अन्वगृह्णन्। भक्तेः परमोत्तमस्थितौ अप्रयासात् आगतानि
वचनानि रसैकपूर्णानि भक्तिफलानि। एतानि वाकप्रपञ्चस्यैव
भूषणानि। यत्र भावः प्रधानः तत्र भाषायाः प्राधान्यं न
भवति। द्रविडभाषानिभद्वोऽयं प्रबन्धः वेदतुल्यत्वेन
परिगण्यते। श्रीवैष्णवसम्प्रदाये द्रविडवेदः इत्यपि अस्य
नालायिरदिव्यप्रबन्धस्य व्यवहारो विद्यते।

दिव्यप्रबन्धस्य वैशिष्ट्यम्

आळवार् महाशयैः उपदिष्टः दिव्यप्रबन्धः नारायणं
परतत्वेन प्रत्यपादयत्। श्रीवैष्णवसम्प्रदाये नारायणस्य
परतत्वनिरूपणे प्रमाणत्वेन दिव्यप्रबन्धः अङ्गीकृतः। आळवार्
महाशयाः दिव्यांशसम्भूताः। दिव्यशब्दः उत्तमोत्तमत्वाचकः।
वेदेषु यो विचारः उत्तमोत्तमत्वेन प्रतिपादितः स एव विचारः

अत्र साक्षात् प्रतिपादितः। अतः अयं प्रबन्धः दिव्यप्रबन्धनामा
परिकीर्तितः। श्रुत्या श्रीमन्नारायण एव परमपुरुष इति
अनुमानादिप्रमाणैः प्रतिपादितम्। स एवांशः दिव्यप्रबन्धे
अनुभवाधारेण उक्तः।

वेदप्रतिपाद्यविचारः गहनाः। सुलभोपगम्याः न भवन्ति।
वेदार्थज्ञाने वेदज्ञानेन सह व्याकरणादिप्रदङ्गज्ञानमपेक्षितम्।
वेदे कतिपय वचनानि परस्परविरुद्धानीव भासन्ते। एतेषां
समन्वयः सुलभसाध्यो न भवति। दिव्यप्रबन्धे तर्कातीतः
भगवद्विचारः सर्वास्वाद्यरूपेण अनुगृहीतः।

वेदाध्ययने अधिकारभेदः वर्तते। दिव्यप्रबन्धः
सर्वजनग्राह्यः। वेदस्य सर्वोद्घारोदेश्यम् दिव्यप्रबन्धेन सुलभतया
सिध्यति।

आळवार् दिव्यप्रबन्धे नम्माळ्वार् महाशयेन अनुगृहीतः
तिरुविरुत्तं प्रबन्धः ऋग्वेदेन तोल्यते। ऋग्वेदस्य यथा
एकविंशतिशाखाः तथैव अस्मिन् प्रबन्धे एकविंशति पद्यानि
वर्तन्ते। तिरुवाशिरियं भागे विद्यमानानि सप्तपद्यानि यजुर्वेदस्य
सप्तकाण्डवत् परिगण्यन्ते। सहस्रपद्यात्मकः
तिरुवाय्मोळिप्रबन्धः सहस्रशाखात्मकस्य सामवेदस्य साम्यं
भजते। पेरियतिरुवन्दादि प्रबन्धः अथर्ववेदसमानं भवति।
तिरुमङ्गैयाळ्वार् महाशयानां पेरियतिरुमोळि,
तिरुक्कुरुन्दाण्डकं, शिरियतिरुमडल्, पेरियतिरुमडल्,
तिरुबैलुकुट्रिरुक्कै, तिरुनेङ्नाण्डकं प्रबन्धाः षडङ्गानि भवन्ति।

भक्तिपूर्णः आळ्वारदिव्यसूरयः

१. पोयूरौ आळ्वार

तुलायां श्रवणे जातं काञ्च्यां काञ्चनवारिजे।
द्वापरे पाञ्चजन्यांशं सरोयोगिनमाश्रये॥

पोयूरौमहाशयाः द्वापरान्ते तुलामासस्य श्रवणानक्षत्रे
पाञ्चजन्यांशेन अविरभूवन्। एते सरोयोगी - कासारयोगी-
आदियोगीत्यपि प्रसिद्धाः।

२. पूदत्ताळ्वार अथवा भूताळ्वार

तुलाश्रविष्टसम्भूतं भूतं कल्लोलमालिनः।
तीरे फुल्लोत्पले मल्लापुर्यामीडे गदांशजम्॥

पोयूरौ आळ्वार

एते तुलामासस्य धनिष्ठानक्षत्रे कौमोदकीगदांशेन
प्रकटाः अभवन्। भूतमुनि-उत्कलमुनिः द्वितीययोगीत्यपि
प्रसिद्धाः।

३. पेयाळ्वार

तुलाशतभिष्णातं मयूरपुरिकैरवात्।
महान्तं महदाख्यातं वन्दे श्रीनन्दकांशजम्॥

एते तुलामासस्य शतभिष्ठानक्षत्रे नन्दकाख्यखड्डांशेन
अवतीर्णाः। एते महायोगी, मयूरपुरयोगी, तृतीययोगीत्यपि
प्रसिद्धाः।

पूर्वोक्ताः त्रयः मोदलाळ्वार इति परिगण्यन्ते।
आळ्वारगणे एते प्रथम-द्वितीय-तृतीयाः इति गृह्यन्ते। एते
त्रयः अपि एकस्मिन्नेव मासे, एकस्मिन्नेव पक्षे अवातरन्।
सिद्धार्थिनामसंवत्सरस्य तुलामासस्य शुक्लपक्षस्य अष्टमी-
नवमी-दशमीतिथिषु क्रमशः त्रयः अवतीर्णाः। एतेषां
जन्मस्थानानि विभिन्नानि। पोयहै (गै) आळ्वार
मदरासनगरस्य तिरुवल्लिक्केणिसमीपस्थे तिरुमयिलै इति प्रान्ते
आविर्भूताः। एते सर्वेऽपि विविधपुष्पेषु आविरभूवन्निति
ख्यातिः वर्तते। सरोवरे आविर्भावात् ‘पोयहै’ इति नाम
अभवदिति, ब्रह्मज्ञानवशात् ‘भूत’ इति शब्दवाच्या:
भूदत्ताळ्वार अभवन्निति, भगवद्विषये गायन्तः हसन्तः,
नृत्यन्तश्च भूत्वा पिशाचग्रस्ता इव आसन्नित्यतः ‘पेयाळ्वार’
इति नामा प्रसिद्धाः अभवन्निति उच्यते।

एतेषां विषये काचन कथा लोके श्रूयते। एते
त्रयः अपि जन्मतः एव दिव्यज्ञानसम्पन्नाः आसन्।
भगवद्गुणानुभवे लीनाः भवन्ति स्म। विविधस्थानेषु स्थिताः
एते त्रयः दैववशात् एकत्र सम्मिलिताः अभवन्। पोयूरौ
आळ्वार महाशयाः कदाचित् तिरुक्कोवल्लूर ग्रामं समागताः।
रात्रौ कस्यचन गृहस्य अलिन्दे उपविष्टवन्तः। तावता महती
वृष्टिः समारब्धा। तावता तत्र पूदत्ताळ्वार महाशयाः
आश्रयार्थं समागताः। तदा पोयहै आळ्वार महाशयाः तान्
स्वागतीकृतवन्तः। ततः किञ्चिदनन्तरं पेयाळ्वार महाशया
अपि तत्र समागताः। तानपि स्वागतीकृतवन्तः। किन्तु तत्र
त्रयः शेतुम् उपवेष्टुं वा स्थानं पर्याप्तं नासीत्। अतः त्रयोऽपि
स्थितवन्तः।

बहुप्रयत्नादति तं पूर्णतया ज्ञातुं न शक्यते।

मच्चित्ताः मद्रत्प्राणाः बोधयन्तः परस्परम्।
कथयन्तश्च मां नित्यं तुष्ट्यन्ति च स्मन्ति च॥

इति भगवद्गीतायाम् उक्तप्रकारेण परस्परं
भगवद्गुणानुभवचिन्तनम् अकुर्वन्।

४. तिरुमळिशै आळ्वार्

मघायां मकरे मासे चक्रांशं भार्गवोद्धवम्।
महीसारपुराधीशं भक्तिसारमहं भजे॥।

एते ‘भक्तिसार’ इति नामापि प्रसिद्धाः। एते मकरमासस्य मघानक्षत्रे सुदर्शनचक्रांशेन जन्म अलभन्। भार्गवमहर्षिः एतेषां पिता। कनकाङ्गीति अप्सराः एतेषां माता। बाल्यादेव भगवद्गुणमग्नाः आसन्। युक्ते वयसि विद्या: सम्यगभ्यस्य विविधसिद्धान्तानां सारं परिशोधयन्तः। शैवमतमनुसृतवन्तः। ‘शिववाक्षियर्’ इत्यपि प्रसिद्धाः अभवत्। अस्मिन् समये पेयाळ्वार् महाशयानां परिचयः अभवत्। तेषां प्रभावात् वैष्णवाः अभवन्। पते मोदलाळ्वार् महाशयानां साङ्गत्येन भगवद्गुणानुभवम् अवानुवन्। काञ्ची-कुम्भकोणादि क्षेत्राणि अटित्वा भगवन्तं स्तुतवन्तः।

५. तोंडरडिप्पोडियाळ्वार्

कोदण्डे ज्येष्ठानक्षत्रे मन्दंगुडि पुरोद्धवम्।
चोळोर्या वनमालांशं भक्तपद्रेणुमाश्रये॥।

तोंडरडिप्पोडियाळ्वार्

तोण्डरडिप्पोडियाळ्वार् महाशयाः ज्येष्ठानक्षत्रे वैजयन्तिकामालांशेन जन्म अलभन्। चोळमण्डलस्य ‘मण्डंगुडि’ इति नगरे एते जन्म प्राप्तवन्तः। एते विप्रनारायणेत्यपि प्रसिद्धाः। वेदशास्त्राणि सम्यगधीत्य ज्ञानानुष्ठानसम्पद्युक्ताः आसन्। श्रीरङ्गे पुष्पोद्यानं निर्माय ‘अरङ्गमाल’ इति प्रसिद्धाय श्रीरङ्गनाथाय तुलसीमालाः पुष्पमालाश्च समर्थ सेवातत्पराः आसन्।

किन्तु कदाचित् नर्तक्याः मोहे बद्धः सन् तस्याः दासः अभवत्। अस्य दुरवस्थां वीक्ष्य श्रीरङ्गनाथः तं रक्षितुम् ऐच्छत्। श्रीरङ्गनाथः देवालयस्य कञ्चन सुवर्णपात्रं विप्रनारायणेन दत्तमिति उक्त्वा नर्तक्यै अददत्। देवालयस्य स्वर्णपात्रस्य चौर्यविषये राजा विप्रनारायणं दोषीति निर्णय कारागारे बद्धवान्। ततः परं श्रीरङ्गनाथ एव राज्ञः स्वप्ने प्रत्यक्षः भूत्वा सुवर्णपात्रं नर्तक्यै स्वयं दत्तमिति अवोचत्। तेन विप्रनारायणः बन्धविमुक्तः अभवत्। विप्रनारायणः भगवतः लीलामवगत्य पश्चात्तापेन भगवदैकपरायणः अभवत्। भक्तपादधूलिरिति आत्मानं मत्वा “तोण्डरडिप्पोडि” ‘भक्ताङ्गिरेणुः’ इति च प्रसिद्धः अभवत्।

६. कुलशेखराळ्वार्

कुम्भे पुनर्वसौ जातं केरले चोलपत्तने।
कौस्तुभांशं धराधीशं कुलशेखरमाश्रये॥।

कुम्भमासे पुनर्वसुनक्षत्रे कौस्तुभमणेरंशेन जातः केरलराज्ये मलबार प्रान्तस्य राजा दृढव्रतःतस्य पुत्रः एव कुलशेखरः। पितुः परिपालनानन्तरं राज्याभिषिक्तोऽपि अभवत्। महाविष्णुरेव परदैवम् इति ज्ञात्वा भक्त्यतिशयात् राज्यं पुत्रे निधाय श्रीरङ्गक्षेत्रमागत्य न्यवसत्। देवालयस्य कतिपय भागस्य निर्माणमप्यकारयत्। श्रीरामे श्रीकृष्णे च महती भक्तिरस्य आसीत्। भगवद्वक्तेष्वपि अस्य महती भक्तिरासीत्। परमवैराग्यमूर्तिरयं ‘मुकुन्दमाला’ इति उल्कृष्टं स्तोत्रमरचयत्।

७. तिरुप्पाणाळ्वार्

वृश्किके रोहिणीजातं श्रीपाणं निचुलापुरे।
श्रीवत्सांशं गायकेन्द्रं मुनिवाहनमाश्रये॥।

प्रसिद्धिर्वर्तते। एतान् पाणार् कुलजना: पोषितवन्तः। लोकव्यवहारेषु अनासक्ताः एते निरन्तरं भगवध्यानासक्ताः आसन्। एते अन्त्यजकुले संवर्धिताः इति कारणात् देवालयप्रवेशः नासीत्। अतः श्रीरङ्गदेवालयस्य पुरतः स्थित्या परवशाः भूत्वा वीणां वादयन्तः गानं कुर्वन्ति स्म। कदाचित् श्रीरङ्गस्य अभिषेकजलाहरणार्थं गताः लोकसारङ्गमुनयः अस्य महिमानम् अजानन्तः अस्य विषये अगौरवेण प्रवर्तितवन्तः। श्रीरङ्गनाथः खिन्नः भूत्वा सारङ्गमुनिमुद्दिश्य एवमवोचत्। “मम परमभक्तं पाणं सगौरवं भुजस्योपरि उपावेश्य आलयस्यान्तः आनयतु” इति। सारङ्गमुनिः तथैव भुजस्योपरि उपावेश्य आलयस्यान्तः आनीय रङ्गनाथस्य पुरतः स्थापितवान्। श्रीरङ्गनाथस्य मङ्गलमयं चिन्मयं स्वरूपं वीक्ष्य, ताभ्यां नेत्राभ्याम् अन्यत् किमपि द्रष्टुं नैछत्। तीव्रभक्त्या तस्मिन्नेव क्षणे तत्रैव भगवदैक्यम् अवाप्नोत्।

८. तिरुमङ्गै आळ्वार्

वृश्चिके कृतिकाजातं चतुष्कविशिखामणिम्
षट् प्रबन्धकृतं शार्द्धमूर्ति कलिहमाश्रये॥

तिरुमङ्गैयाळ्वारमहाशयाः वृश्चिकमासस्य कृतिकानक्षत्रे शार्द्धधनोरंशेन चोलमण्डलस्य तिरुकुरैयलूर् इति क्षेत्रस्य समीपे जन्म अलभन्। एतेषां पिता चोलराजस्य सेनापतिरासीत्। कालान्तरे तिरुमङ्गै इति प्रान्तस्य

तिरुमङ्गै आळ्वार्

अधिपतिरप्यभवत्। कुमुदवल्लीति दिव्यकन्यकां वोद्धुं चक्राङ्गनम्, ऊर्ध्वपुण्ड्रधारणादिकम् अकुर्वन्। कुमुदवल्या सह कृतं समयमनुसृत्य प्रतिदिनं १००८ वैष्णवेभ्यः भोजनं प्रयच्छन् भागवतसेवायां मग्नाः अभवन्। सर्वमपि राजद्रव्यं वैष्णवाराधने विनियुक्तवन्तः। कालक्रमे येन केनाणि प्रकारेण द्रव्यार्जनं कृत्वा भागवतसेवा करणीयेति मतिरागता। भागवतकैङ्गुर्यपरायणं भक्तममुं रक्षितुं भगवान् सङ्कल्पमकरोत्। एकस्मिन् दिवसे ब्राह्मणदप्त्योर्वेषण श्रीदेव्या सह विविधाभरणैः सह मार्गे प्रत्यक्षः अभवत्। तिरुमङ्गैयाळ्वार् कथधित् आभरानि अपहर्तुं सिद्धः पादस्थं सुवर्णनिगडं उत्पाटयितुम् असमर्थः भूत्वा दन्तशक्त्या उत्पाटयितुं प्रयलवानभवत्। एवं पादमाश्रितं भक्तं रक्षितुं परमकारुणिकः वैकुण्ठनाथः अष्टाक्षरीमन्त्रम् उपादिशत्। साक्षात् भगवता एव मन्त्रोपदेशं प्राप्य सद्यः ज्ञानं प्राप्य भगवन्तं विविधप्रकारैः स्तुत्वा तिरुमङ्गैयाळ्वार् इति प्रसिद्धिमवान्नुवन्।

तिरुमङ्गैमहाशयाः पत्या सह हिमालयादारभ्य कन्याकुमारिपर्यन्तं विविधदिवव्यक्षेत्राणां पर्यटनं विधाय तत्तत्क्षेत्राधिष्ठितं भगवतं वीक्ष्य चिन्मयस्वरूपस्य भगवतः दिव्यत्वे लीनःसन् स्तोत्राणि अकरोत्। श्रीरङ्गक्षेत्रे प्राकारनिर्माणमप्कारयत्। शरीरावसानदशायां तिरुकुरुङ्गुडि इति दिव्यक्षेत्रे भगवत्सेवाम् अकुर्वन्। स्वपणिडत्येन एते सुप्रसिद्धाः आसन्। आशु-मधुर-चित्र-विस्ताराख्येषु चतुर्विधकवितारचनाथां सिद्धहस्ताः एते ‘नार्कविष्णुरुमाल्’ इति विरुदा अलङ्कृताः अभवन्।

९. पेरियाळ्वार्

मिथुने स्वातिं विष्णोः रथांशं धन्विनः पुरो
प्रपद्ये शशुरं विष्णोः विष्णुचित्तं पुरश्चिकम्॥

पाण्ड्यमण्डलस्य श्रीविल्लिपुत्तरुक्षेत्रे पेरियाळ्वार् महाशयानां जन्म अभवत्। विष्णुचित्त इति अन्वर्थनामधेयाः आसन्। श्रीविल्लिपुत्तरुक्षेत्रस्य वटपत्रशायिने प्रतिनित्यं पुष्पमालिकां समर्पयन्ति स्म। भगवदनुग्रहेण श्रुतिस्मृतिपुराणे तिहासानां मर्मज्ञाः आसन्। पाण्ड्यराजसभायां श्रीमन्नारायण एव परतत्वमिति

भवदपेक्षया नान्यं समर्थं रक्षकमहं न जाने

न्यरूपयन्। एतेन सन्तुष्टः श्रीमन्नारायणः गरुडाधिरूढः भूत्वा दर्शनम् अददात्। देवदेस्य दिव्यसौन्दर्यं वीक्ष्य रोमाञ्चितः भूत्वा भगवतः सर्वलोकरक्षकत्वादिगुणानमपि विस्मृत्य वात्सत्यातिशयेन मङ्गलाशासनमकरोत्।

पेरियाळ्वार् महाशयानां भगवत् प्रेम अपूर्वं भवति। भगवन्तं पिता पुत्रमिव, माता शिशुमिव वात्सल्येन अपश्यन्। अतः ‘पेरियाळ्वार्’ इति प्रसिद्धाः अभवन्।

आण्डाळ्

कर्कटे पूर्वफल्लुन्यां तुलसीकाननोद्भवाम्।
पांड्ये विश्वंभरां देवीं वन्दे श्रीरङ्गनायकीम्॥

भूदेव्यंशसम्भूता आण्डाळ् महाभागा विष्णुचित्ताय गृहारामे प्राप्ता। तां पुत्रीमिव पर्यपालयत्। पेरियाळ्वार् महाशयेन भगवत्तवं ज्ञात्वा नित्यं भगवत्यरायणा आसीत्। भगवतः लीलास्मरणम् तस्य स्तवनं च तस्याः कृत्यमासीत्। यौवनदशापन्ना सा भगवन्तमेव विवाहं कर्तुम् ऐच्छत्। भगवते समर्पयितुं पित्रा सज्जीकृतां मालां स्वयं धृत्वा दर्पणस्य पुरतः स्थित्वा भगवते निवेद्यमानस्य स्वस्य सौन्दर्यं पश्यन्ती रङ्गनाथं पृच्छन्ती भवति स्म। कदाचित् पेरियाळ्वार् महाभागाः पुष्पमालायां दीर्घं नीलकेशं वीक्ष्य यथार्थवृत्तान्तम् अवगतवन्तः। केशयुक्तां मालां केशवाय न अर्पितवन्तः।

आण्डाळ्

रात्रौ स्वप्ने दृष्टः रङ्गनाथः आण्डाळ्डेव्या धृतामेव मालाम् इच्छामीति ‘अवोचत्’। आमुक्तमाल्यदा गोदा ‘शूडिकोङ्गुत्तनायच्चियार्’ इत्येव प्रसिद्धा अभवत्।

श्रीरङ्गनाथमेव गोदादेवी परिणेतुम् ऐच्छत्। श्रीरङ्गनाथस्य आज्ञाया विष्णुचित्तः स्वपुत्रीं श्रीरङ्गनाथय समर्पयितुं सर्वोपचारैः आन्दोलिकायाम् उपावेश्य नीतवान्। श्रीरङ्गनाथादेवालये श्रीरङ्गनाथस्य दिव्यरूपं वीक्ष्य धावनं कृत्वा गता गोदादेवी श्रीरङ्गनाथे ऐक्यमवाप्नोत्।

नम्माळ्वार्

वृषभे तु विशाखायां कुरुकापुरकारिणम्।
पांड्यदेशे कलेरादौ शठारि सैन्यपं भजे॥

आळ्वार् समूहे नम्माळ्वार् महाशयानां स्थानं नितरां विशिष्टम्। “प्रपञ्जनकूटस्थ” इति नामा प्रथिताः। एते पाण्ड्यदेशस्य ताम्रपर्णीतटे विद्यमाने तिरुनहरि अथवा तिरुक्कुरुहूर् इति ग्रामे समभवन्। भगवतः कौस्तुभांशसम्भूताः एते विष्वक्सेनांशोपेताः इत्यपि प्रसिद्धिः वर्तते। शिशुः जन्मतः रोदनं नाकरोत्, क्षीरं नापिबत्, नेत्रमपि उद्धाट्य नापश्यत्। जन्मसमये शठाख्यवायुः जातान् सर्वानपि प्रविश्य तान् अज्ञानिनः करोति। तादृशं हुंकरेण प्रतिरुद्ध्य “शटकोप” इति नाम अवाप्नुवन्।

मातापितरौ द्वादशे दिवसे तिरुनहर्या विद्यमानं देवालयं नीतवन्तः। शिशुः नेत्रमुद्धाट्य भगवन्तम् अपश्यत्। सः शिशुः देवालयप्राङ्गणे विद्यमानस्य तिन्त्रिणीवृक्षस्य अधः गत्वा उपाविशत्। अन्नपानैर्विना ध्यानमग्नः आसीत्। पोषणं विनापि शरीरं यथावयः वर्धते स्म्। एवं पोडशवर्षाणि व्यतीतानि।

मधुरकविमहाभागाः एतान् अन्विशन्तः एतद्ग्रामं समागताः तिन्त्रिणीवृक्षपोटरमाश्रितान् एतान् वीक्ष्य आश्र्यमन्वभवन्। ध्यानात् तान् निवर्तयितुं तेषां पुरतः शिलाखण्डमे कं स शब्दं पातितवन्तः। तदा नम्माळ्वारमहाशयाः नेत्रमुद्धाट्य अपश्यन्। तदा मधुरकवयः “अचेतने चेतनमुत्पद्यते चेत् तत् किं भुक्त्वा कुत्र वसिश्यति” इति अपृच्छत्। तदा नम्माळ्वार् “तमेव भुक्त्वा तत्रैव वसिष्यति” इति अवोचन्। मधुरकवयः

नम्माळ्वारमहाशयेभ्यः प्रणिपत्य उपदेष्टुं प्रार्थितवन्तः। तदा
नम्माळ्वार् महाभागेभ्यः प्रबन्धचतुष्टयम् अन्वगृह्णन्। ते
प्रबन्धाः चतुर्वेदसमाः। मधुरकवि आल्वार् आल्वार्

मधुरकवि आल्वार्

महाशयेभ्यः तत्त्वहितपुरुषार्थानुपदिश्य पश्चत्रिंशत्तमे वयसि
परमधाम प्राप्तवन्तः।

१२. मधुरकवि आल्वार्

मेषे चित्रासमुद्भूतं पांड्यदेशे गणांशजम्
श्रीपराङ्गुशसद्वक्तं मधुरं कविमाश्रये॥

मधुरकविमहाभागाः तिरुनगरिसमीपस्य
तिरुक्कोळूरुमध्ये जन्म अलभन्। बाल्ये एव
वेदशस्त्रादिकमधीतवन्तः आसन्। श्रवणमधुरं गायन्ति स्मा
एकदा तीर्थयात्रां कुर्वन्तः अयोध्यां प्राप्तवन्तः। तत्र दक्षिणस्यां
दिशि आकाशे देवीप्यमानां ज्योतिं दृष्टवन्तः। तामनुसृत्य
तिरुनहरीम् आगतवन्तः। तत्र नम्माळ्वार् महाशयेभ्यः दिव्यप्रबन्धो -
पदेशमवाप्नुवन्। नम्माळ्वार् महाशयेभ्यः पाशुरान् मधुरतया गायन्तः
आनन्दमन्वभवन्।

दिव्यप्रबन्धपारायणम्

तिरुमलक्षेत्रे ब्रह्मोत्सवसन्दर्भे वाहनसेवासु तिरुमलक्षेत्रस्य
जीयरथवामिनामध्वर्यवे दिव्यप्रबन्धपारायणं प्रचलति। पारायणे अयं क्रमः

दिनम्	वाहनम्	प्रबन्धभागः	रचयिता
प्रथमदिनम्	महाशेषवाहनम्	मोदल् तिरुवन्तादि	पोय्गै आल्वार्
द्वितीयदिनम्	लघुशेषवाहनम्, हंसवाहनम्	इरण्डां तिरुवन्तादि	भूदत्ताळ्वार्
तृतीयदिनम्	सिंहवाहनम्, मौकितकमण्डपम्	मूण्ड्रां तिरुवन्तादि	पेयाल्वार्
चतुर्थदिनम्	कल्पवृक्षवाहनम्, सूर्यभूपालवाहनम्	नान्मुगन् तिरुवन्तादि	तिरुमलिशौ आल्वार्
पञ्चमदिनम्	आन्दोलिकासेवा, गरुडवाहनम्	तिरुविरुत्तम्	नम्माल्वार्
षष्ठिदिनम्	हनुमद्वाहनम्, गजवाहनम्	पेरियतिरुवन्तादि	नम्माल्वार्
सप्तमदिनम्	सूर्यप्रभावाहनम्, चन्द्रप्रभा	पेरियतिरुमोळि	तिरुमङ्गै आल्वार्
अष्टमदिनम्	रथोत्सवः	पेरियतिरुमोळि सिरियतिरुमडल् पेरियतिरुमडल् तिरवेळुकूद्विरुक्तै	तिरुमङ्गै आल्वार्
नवमदिनम्	अश्ववाहनम्	नाच्चियार् तिरुमोळि	आण्डाळ्
	आन्दोलिकासेवा(१), (चक्रस्त्रानात् पूर्वम्) आन्दोलिकासेवा(२) ध्वजावरोहणम्	पेरुमाळ् तिरुमोळि तिरुनेङुन्दाण्डकम् रामनुजनद्वन्द्वादि	कुलशेखर आल्वार् तिरुमङ्गै आल्वार् तिरुवरङ्गतमुदनार्

आळवार् चरितं - विहङ्गवीक्षणम्

संख्या	आळवार्	नक्षत्रम्	अंशः	बिरुदः	प्रबन्धः	पाशुरः
०१	पोयगै आळवार्	श्रवणा	पांचजन्यम् (शङ्खः)	सरोयोगी, कासारयोगी, आदियोगी	मुदलतिरुवन्दादि	१००
०२	भूदत्ताळवार्	धनिष्ठा	कौमोदकी (गदा)	भूतमूनि, उत्पलमुनिः, द्वितीययोगी	इरण्डातिरुवन्दादि	१००
०३	पेयाळवार्	शतभिषा	नन्दकम् (खड्गम्)	महायोगी, मयूरपुरयोगी, तृतीययोगी	मूण्डातिरुवन्दादि	१००
०४	तिरुमळिशै आळवार्	मघा	सुदर्शनम् (चक्रम्)	भक्तिसारयोगी, भक्तिसारमुनिः, चक्रांशयोगी	तिरुचन्दविरुत्तम् नान्मुग्नतिरुवन्दादि	१२० १६
०५	कुलशेखराळवार्	पुनर्वसु	कौस्तुभमणिः	केरलयोगी, कौस्तुभांशयोगी	पेरुमालतिरुमोळि	१०५
०६	तोण्डरडिप्पोडि आळवार्	जेष्ठा	वैजयन्तिमाला	विप्रनारायणः, वानमालांशयोगी, मंडंगुडिमुनिः, भक्ताद्विरेणुः	तिरुमालै तिरुप्पळिल्येलुचि	४७ १०
०७	तिरुप्पाण आळवार्	रोहिणी	श्रीवत्सम्	मुनिवाहनयोगी, श्रीवत्सांशयोगी, गायकयोगी	अमलनादिप्पिरान्	१०
०८	तिरुमङ्गै आळवार्	कृतिका	शार्ङ्गम् (धनुः)	परकालयोगी, शार्ङ्गांशयोगी, कलिहयोगी	पेरियतिरुमोळि तिरुक्कुरुन्दाण्डकम् तिरुनेहुन्दाण्डकम् तिरुवेरक्कूटट्रिरूक्कै शिरियतिरुमडल् पेरियतिरुमडल्	१०८४ २० ३० ०९ ७८ १४८
०९	पेरियाळवार्	स्वाती	रथः	विष्णुचित्तयोगी, भट्टनाथमुनिः स्वातियोगी, कनकशुल्कमुनिः, परतत्त्वस्थापकयोगी, धन्विपुरयोगी	तिरुप्पल्लाण्डु तिरुमोळि	१२ ४७३
१०	आण्डाळ(गोदादेवी)	पूर्वफल्जुनी	भूदेवी	शूडिकोइुत्त नाद्यियार्	तिरुप्पावै नाद्यियार् तिरुमोळि	३० १४३
११	नम्माळवार्	विशाखा	विष्वक्सेनः	मारन्, शठारि, शठरिपुः, शठकोपी, परांकुशमुनिः, यतीन्द्रः	तिरुविलुत्तम् तिरुवाशिरियम् पेरियतिरुवन्दादि तिरुवायमोळि	१०० ७ ८७ ११०२
१२	मधुरकवि आळवार्	चित्ता	गरुत्मान्	भट्टनाथः	कणिणुण्णशिरुतांबु	१०

४,०९९

अद्यशयं पश्यन्तु....

- डा.पि.वि.रङ्गनायकुलु,
मुख्यनिर्वहणाधिकारी (एफ.ए.सि)
श्रीवेङ्कटेश्वरध्यानज्ञानमन्दिरम्,
तिरुमल

तिरुपतिनगरात् तिरुमलक्षेत्रं पद्भ्यां गन्तु
अधिकाधिकभक्ताः अनेन मार्गेण तिरुमलक्षेत्रं
इति नाम्ना प्रसिद्धम्। आस्मिन्नेव स्थाने

भगवद्रामानुजेभ्यः रामायणरहस्यान् उपादिशन्। तस्मिन्नेव सन्दर्भे तिरुमलनम्बिवर्याणां माध्याहिकपूजार्थं भगवतः पादचिह्नम्
अत्र आविर्भूतमिति प्रतीतिः वर्तते। अस्मिन् स्थाने भगवतः पादौ नमस्कृत्य भक्ताः पर्वतारोहणमारभन्ते। शालिवाहनशकस्य
१५५० तमे वत्सरे, विभवनामसंवत्सरे (व्यावहारिकशकस्य १६२८ तमे वत्सरे) एतत्प्रान्तस्य परिपालकः मट्टलकुमार
अनन्तराजु इत्याख्यः भगवतः पादयोरुपरि किञ्चन रमणीयं दारुमण्डपं व्यवस्थापितवान्। भक्ताः अस्मिन् मण्डपे भगवतः पादं
प्रणम्य पर्वतारोहणं कुर्वन्ति स्म।

तिरुमलक्षेत्रं गन्तुमशक्ता अपि भक्ताः एतत् स्थानं वैकुण्ठं पंमत्वा भगवतः चरणदर्शनेन संतुष्य प्रतिनिवर्तन्ते। इदं
स्थानं सर्वदा भक्तमहाजनानां पादरजसा पवित्रितं भवति। कालक्र मे शिथिलं दारुमण्डपं तिरुमलक्षेत्रस्य
श्रीवेङ्कटेश्वरवस्तुप्रदर्शनशालां नीतवन्तः। तत्र तस्य संरक्षणोपचारान् निर्वर्त्य दर्शनार्थं स्थापितवन्तः। प्रदर्शनशालायाः दारुशिल्पविभागे
इदं दारुमण्डपं वीक्ष्य भक्ताः अस्य मण्डपस्य सौन्दर्येण नितान्तमानन्दम् अनुभवन्ति।

पादमण्डपः

विद्यमानयोः मार्गयोः अलिपिरिमार्गः प्रधानः।
प्रानुवन्ति। पर्वतारोहणस्य प्रवेशद्वारम् “अलिपिरि”
सहस्रावर्षेभ्यः पूर्वं तिरुलमनम्बिवर्याः

सहस्रावर्षेभ्यः पूर्वं तिरुलमनम्बिवर्याः

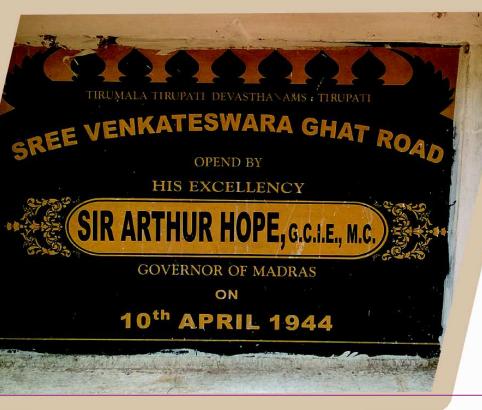
पूर्व.....

तिरुपतिः तिरुमलक्षेत्रं गन्तुम् अष्टादशलक्षरूप्यकाणां व्ययेन
निर्मितं प्रथममार्गं तदानीन्तनः गवर्नर् सर् आर्थर् होप् वर्यः १९४४
तमवत्सरस्य एर्पिल् दशमदिनाङ्के आरब्धवान्। तदा पञ्चसप्ततिबस्यानानि
प्रतिदिनम् त्रिवारं गमनागमनं कुर्वन्ति स्म। ब्रह्मोत्सवादि सन्दर्भेषु एकैकं
यानं षड्वारमपि गमनागमनं करोति स्म। १९५७ तमे वत्सरे पञ्चलक्षरूप्यकाणां
व्ययेन पापविनाशनमार्गं निर्मितवन्तः। अत्र अर्धं व्ययं भारतसर्वकारेण
दत्तमासीत्।

प्रथममार्गं वाहनानां सम्पर्कारणात्, प्रमादानां निवारणार्थं च द्वितीयमार्गस्य
निर्माणार्थम् अष्टादशलक्षरूप्यकाणि व्ययीकर्तुं चिन्तनमकुर्वन्।
आन्ध्रप्रदेशसर्वकारेणापि तदङ्गीकृतम्। १९६९ तमे दिनाङ्के शङ्कुस्थापनमपि अकुर्वन्।
किन्तु तदानीन्तनायाः असाधारणराजकीयपरिस्थितेः कारणात् २३-३-१९६२
तमे दिनाङ्के मार्गनिर्माणकार्यं स्थगयितुं भारतसर्वकारेण आदेशः दत्तः। ततः
दशवर्षाणां विलम्बेन अशीतिलक्षरूप्यकाणां व्ययेन मार्गनिर्माणकार्यं
समापितवन्तः।

वृष्टिकारणात् यथा क्लेशाः न भवेयुः तथा एकं रज्जुमार्गं (रोप् वे)
निर्मातुं देवस्थानेन १९६२ तमे वत्सरे चिन्तनं कृतम्। तदनु ब्रिटिष् रोप् वेस्
(क्रांतन्स्) संस्थातः, जर्मनि जपान् देशानां संस्थाभिश्च परियोजनाप्रस्तावं
स्वीकृतवन्तः। एतेषां परिशीलनार्थं सुप्रसिद्धेभ्यः अभियन्तुभ्यः डा॥ के.एल.राव
वर्येभ्यः योजनाप्रस्तावाः प्रेषिताः।

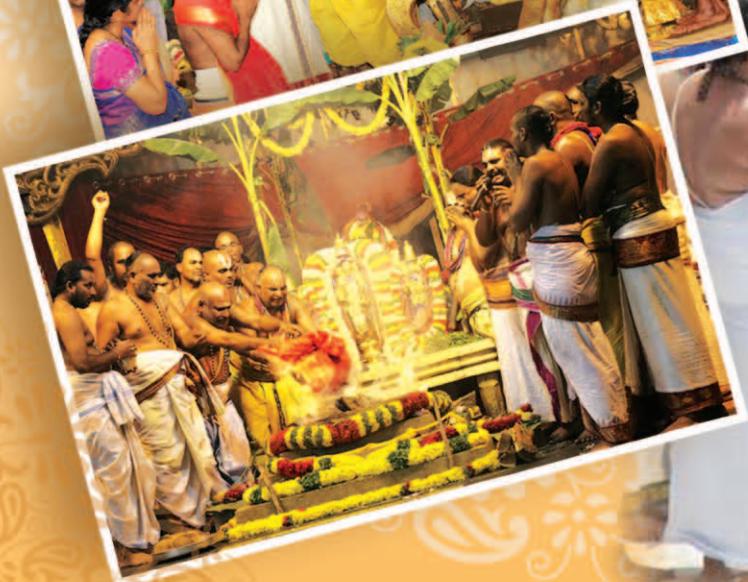
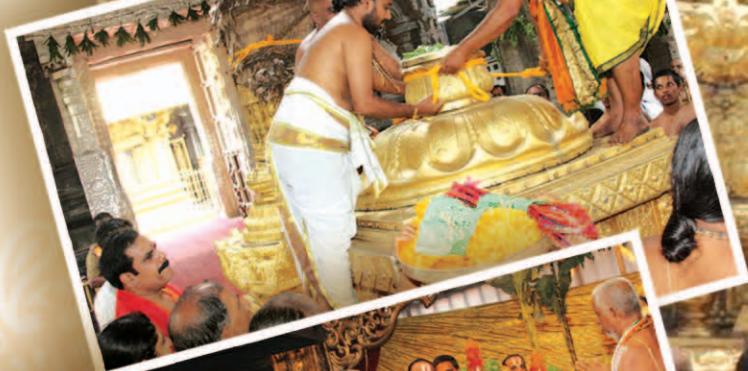
22

२०१६ आगस्ट १४, १५, १६ दिनाङ्केषु

तिरुमलक्षेत्रे प्रवृत्तस्य

पवित्रोत्सवदृश्यमालिका

०४-०९-२०१६
श्रीवराहजयन्ती

SAPTHAGIRI